

UČITELJSKI TOVARIS.

List za šolo in dom.

Izhaja v 1. in 15. dan vsacega meseca, in stane vse leto 3 gold., pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema uredništvo. — Naročnina in oznanila pošiljajo se založništvu v Milic-evo tiskarno v Ljubljani.

Štev. 13.

V Ljubljani, 1. julija 1882.

XXII. leto.

Vpliv učiteljev na národno blagostanje.

Človek ni rojen sebi, marveč domovini, pravi nam že davno znani latinski rek. In gotovo ga ni pod milim nebom razumnega bitja, ki bi moglo ugovarjati ovej resnici. Ni se nam treba na dolgo in široko ozirati, da jej najdemo izdatnih dokazov. Oglejmo si le nekoliko občno, zlasti pa kulturno zgodovino prošlega in zdanjega veka ter naše navadno praktično življenje — in zanesljivih pojasnil nam je dovolj.

V vseh časih in krajih bilo je človečanstvu načelo, da si morda večkrat nehoté glavna naloga, da se medsebeno podpira. Posameznik sicer v prvej vrsti skrbi za se in svoje najbližnje, a tim je hoté ali nehoté v podporo svojim sovremenikom ter skrbi tako tudi za potomce. — V svojej skupini trudil se je in se še trudi vsak národ v večej ali manjšej meri, da dospé do nekega ugodnejega stanja, do stanja, katero bi se smelo ponašati naslovom „blagostanje“. — Blagostanje pa je dvojno: duševno in gmotno. Jedno podpira drugo, jedno podaja takorekoč roko drugemu v harmonično zvezo. Zveza med njima je tako tesna, da si pač težko mislimo jedno brez drugega. Razvidno je tedaj, da povsod, kjer je mislil národ resno na povzdigo gmotnosti, moral je ob enem misliti tudi na oblaževalni razcvit duševnosti, kajti le z njeno pomočjo mu je bilo moči, da je v gmotnosti vspešno napredoval.

Ako razmišljujemo o splošnem blagostanju, vrine se nam nehoté vážno vprašanje, kako so razni národi došli do blagostanja? — Skoro težak se dozdeva vsaj na prvi hip, odgovor ovemu vprašanju. Ali vrla pomočnica nam je tukaj zopet zgodovina kot davno znana učiteljica človeškemu rodu. Ona nam odkriva gotovo najbolje in najbolj zanesljive víre. — Pripravna deželna lega, dobra vlada in zakoni, povoljne duševne zmožnosti národove, njegova omika, neustrašljivi ter vztrajni trud posameznikov so tehtni pogoji národnemu blagostanju. — Na lego našega bivališča ne moremo vplivati, vsaj pa le dokaj neznatno, ker ona je v oblasti mogočne narave, a zboljševati moremo naše zemljišče, da mu podamo vsaj del one veljave, kojo mu priroda sama na sebi odreka. Na vlado, zakone, duševni razvoj, na omiko pa more vplivati posameznik znatnejim vspehom — vsaj posredno. — Tako opazujemo že pri naprednih národih starega veka može, ki so bili v pravi blagor svojemu rodu. Iz velikih zadreg vsestranskega pomena pomogel je Likurg svojimi zakoni Špartancem, a Solon Atencem. Isto tako nam pripoveduje zgodovina o posameznih blagotvornih naporih pri Rimljanih. Tudi srednji in novi vek nam podajata v tem oziru množico vzglednih primerov.

Če se je tedaj davna in nedavna prošlost po svojih zastopnikih že toliko resnostjo trudila za obče blagostanje, toliko bolj je toraj sveta dolžnost zdanjosti, da oživlja

vzvišeno idejo splošnega napredka, da vrši svojo naobraževalno nalogo vsemi mogočimi in dovoljenimi sredstvi ter nam privéde dragi národ na poti vsestranske omike do boljé bodočnosti! —

Vsakemu je in bi morala biti prijetna dolžnost, da skrbi za blagor svojega bližnjega, v širjem pomenu za blagor svojega národa, — vender trud posameznikov ne bil bi vedno dovolj vspešen, kajti zavarovati si mora in zagotoviti v prvej vrsti lastno ugodnejo bodočnost, potem še le more misliti na potrebe svojega bližnjega, na naredbe občekoristne. — Vsak národ moral bi imeti toraj, ako hoče resno ter vspešno napredovati, zavode, kateri mu pospešujejo omiko, zavode, ki mu odgojujejo negodno mladino, katero privedejo na podlogi najpotrebnejših ved do potrebne samostalnosti v praktičnem življenji, zavode, kateri bi vzgledno vplivali tudi na odrasli národ.

Taki zavodi so pravilno organizovane národne šole, njih voditeljstvo pa národno učiteljstvo.

Kakor tedaj vidimo, národnemu učiteljstvu pripada dvojna velevažna naloga: pouk v šoli in pouk med odraslim národom. Na obeh mestih pa mu je paziti na duševno in gmotno stran.

Oglejmo si najprej duševno stran učiteljevega delokroga.

Najvažneje mesto učitelju je šola; v njo ga zove njegov stan in poklic. V učilnici mu je izvrševati leto za letom težavne, a vender blage dolžnosti. Težavne so učitelju šolske dolžnosti osobito pri večkratnih neugodnih šolskih in krajevnih razmerah ter premnogih ovirah šolskemu napredku, — a blage, ker vidi, da mu je opraviti z nežno, večinom še nepokvarjeno mladino, pri kojé mu je nade, da njegov trud vender ne ostane povsem brez zaželjenega sadu.

Velika, dasiravno še celó dandanes nikakor dostojna važnost se je prepisovala že od nekdaž národnej šoli, kajti njej pripada velevažna naloga, da vsposobi negodni stvor za samostalnost v življenji ter podá ob enem tudi navod nadaljevalnemu naobraževanju, bodi si za praktično življenje ali morda tudi za višje študije. Sevé, da prvo je národnej šoli glavni namen. V ovo svrho služi nam v šoli znatna množica učnih predmetov. Dasi tudi ni naloga národnej šoli, da izuri svoje gojence temeljito v raznih vedah, osobito nikakor v manjerazrednicah in še manje v enorazrednicah. Vender da bi se jih bojzljivo izogibali, bila bi še večja napaka. Marsikaj važnega bi ostalo takim neprevidnim načinom šolske mladini zakritega, kar se jej lahko odkrije ob priliki neznatnim trudom. Marljiv in nadarjen učenec prisvoji si pri rednem šolskem pohodu več, nego se nam dozdeva mogoče. — Ko je prekoračil in premagal prve elementarne težkoče, postaja mu nadaljni nauk čim dalje laglji, skoro že nekaka prijetna igrača. S srednje stopnje, na katerej prevlada pri šolske mladini večinom besedni spomin, popnè se kmalu na važnejo stopnjo, na katerej se jej pričnè vedriti um. — Gojenec pričel je misliti — in zdaj mu še le nastopi prava doba koristnega pouka. Kar si je doslej naukov prisvojil, bila je nekaka zmaga otročjega nagnjenja, vpliv šolske in domače discipline, nikakor pa sad lastnega spoznanja. A zdaj na stopnji zrelejega razuma uči se mladina resneje misliti, uči se misliti za življenje. — Tudi za národni blagor vnetemu učitelju podá ta prevažen trenotek novih dolžnosti. Dopolnjevatí mu je dosedanji trud in vspeh, uterjevati otroški značaj ter vcepiti mladini živo veselje za nadaljno samostalno izobraževanje.

Druga važna stran duševnega delokroga je učitelju pouk mej odraslim národom.

Dasiravno je učitelj vestnim delovanjem v šoli národnej stvari že mnogo pripomogel, jej nekako boljé in ugodnejo duševno bodočnost zagotovil, vender tim njegovim dolžnostim še ni konec. Že samo imé „národni učitelj“ spominja ga še druge, skoro istoobsežne naloge. Vplivati mu je tedaj tudi na odrasli národ. — Čeravno mu ne more

podati morda več zaželjene duševne gibčnosti, a brezvspešno mu vendar ne ostane delo. Da, priznati moramo, da je za duševni blagor vnetemu učitelju tudi na tem mestu dokaj obširen delokrog, osobito pri nas Slovencih, ko nas tarejo in stiskajo še mnogotere nadloge, posebno v narodnostnem obziru. Zraven vpliva na splošno narodno omiko pre-pričevati nam je mili narod o veljavi njegovega jezika, podati mu naroden ponos, razširjevati ob vsakej priliki narodno zavednost!

Da vpliva učitelj na splošno narodno omiko, v to mu je raznih potov. Važnejim bi smeli prištevati učiteljev osebni vpliv, to so popularni razgovori o občekoristnih vednostih različne osebine — in dalje, navod k temu, da se priljubijo narodu v narodnem duhu sestavljeni spisi in knjige, pri nas Slovencih osobito one, koje nam podaja leto za letom družba sv. Mohora, da se ta toliko koristni zavod v blagor slovenskega naroda čim dalje bolj krepí. — Tako širi se tudi veljava narodnega jezika ter krepko razcvita ponos in zavednost naroda! —

Kakor si je prizadeval učitelj, da vpliva na duševno stanje narodovo, tako mu je prevažna naloga, da povspešuje istim naporom tudi gmotnost njegovo.

Od najnižje do najvišje stopnje se bavi že v šoli z naravo — čim dalje, tim obširneje in natančneje. Na najvišji stopnji t. j. v poslednjih šolskih letih, pojasnjevati mu je radoznej mladini razne naravne lastnosti in pojave ter zlasti tudi način, kako bi se mogli z njimi okoristiti v praktičnem življenju. — V obče naj bi učitelj pazil v vsej šolski dobi na to, da vzbudi pri mladini na podlogi prirodnoznanskih ved veselje in pravo ljubav do narave. Ako to doseže, dosegel je mnogo — ne le za hip, marveč trditi smemo, za trajno bodočnost izročeni mu gojencev.

Večino šolske mladine na deželi vzgojevati nam je za kmetški stan. Dom, polje, vinograd, travnik in gozd ter različne živalinje so predmeti, kojimi se ima večina šolske mladeži kmalu po dostalej šolski dobi morda vse svoje življenje resno pečati. — Krajevne razmere nalagajo toraj učitelju dokaj važnih dolžnosti. Ako mu je resno mar napredek v narodnem gospodarstvu, ne more se izogniti dolžnosti, da svoje sile žrtvuje narodnemu blagru, osobito, ako ga navdušuje vest, da dela za svoj narod in da mu trud ne ostane brez izdatnega vspeha! — Znatna množica šolske mladine prisvojila si je na višji stopnji skoro gotovo že toliko ved in zdravega razuma, da bi jej ne prizadevalo preznatnega truda in težav, ako prične učitelj z novim predmetom, poukom v umnem kmetijstvu in obče umnem gospodarstvu. — Tehtno se je poudarjala že večkrat važnost ovega pouka v narodnej šoli, ker vpliva nedvomljivo na povspeg v narodnem gospodarstvu. A narodno gospodarstvo je temelj državnej moči, njenemu razvitku. Ako je temelj slab, je tudi celota slabotna. Treba toraj, da rano uterjujemo temelj, a temu je najugodnejše prilike pri nežnej mladini, kajti njena radoznalost in pripravnost ste učitelju izdatna podpora pri trudapolnem početju. Ali pri obravnavi tako važnega predmeta kakor je umno kmetijstvo, nam ne zadostuje gola in suha teorija. Če tudi bi ne bila povsem ničevna, vendar plodonosna bi je ne smeli nikakor imenovati. Vsak predmet, ako ga hočemo vspehom poučevati, zahteva dostojnih nazornih sredstev. Tako tudi ta. In gotovo najpripravnejša nazorna sredstva ovemu predmetu so šolski vrti. Omenim jih zdaj le kot važno nazorno sredstvo, kojim poda učitelj svoje besedi veljavno moč, kajti praktični poiskusi v šolskem vrtu imajo ta velevažen pomen, da pokaže učitelj to, kar je z besedo pojasnjeval, na vidnem objektu. Učenici posnemajo njegov vzgled, se veselé vspeha — in učitelju je nade, da ostane njegovim gojencem ovo veselje tudi še za pozneje zrelejo dobo kot prijeten odsev mladostne navdušenosti!

Vspehi praktičnih poiskusov na šolskem vrtu imajo pa še drug isto tako važen pomen; oni vplivajo tudi na odrasli narod. Izkušnja nas uči, da naš priprosti deželan je

konservativen človek v najširjem pomenu besede; težko nam je, da bi ga prepričali o tem, kar presega njegovo njemu že ukoreninjeno spoznanje, kajti vse, kar ni že davno v njegovej navadi, mu je večinom bedasta novotarija. Le ono, kar vidi lastnimi očmi, mu je še le nekaka polovična resnica. Pregovor, da ni vse zlato, kar se sveti, se je močno ukoreninil njegovemu značaju. In vender mu ne moremo tega nikakor zameriti, zagovarjajo ga prepogoste bridke iskušnje. — Da nam je pri njem trud vspešen, moramo ga toraj z besedo in dejanjem živo prepričati, da smo resnično vneti za njegov blagor. Dobiti si moramo pri njem zaupanje — in kadar nam popolno zaupa, popustil bode tudi on zastarele navade; prepričan o naši odkritosrčnosti, resnej volji in dobrem namenu, posnemal bode radovoljno naše vzglede, slušal naše opomnje, nasvete in nauke ter nam bode konečno srčno hvaležen.

Vesten trud v šoli in med národom, kamor nas je postavila osoda, nam je tedaj prevažna naloga, neutrudljiva delavnost naša dolžnost in poklic. — Natančno nam je spoznavati obširne naše dolžnosti, kajti, kdor jih ne pozná, ne pozná tudi važnosti svojega poklica, ne more mu zadostovati. O njem veljá rek, da je učitelj le po imenu. Njegova veljava gine med národom, ves njegov trud je podoben njemu samemu in je brez pravega vspeha. — Poglavitno načelo nam bodi toraj, da si pridobimo po samosvestnem in neutrudljivem delovanji, po izbornih osebnih lastnostih potrebne veljave v národu. Národ bode potem zaupljivo gledal na nas, in naš vpliv bode rasel v njem. Mi postanemo po tej poti v resnici „národni učitelji“ osrečevalnim prepričanjem, da istinito pospešujemo národno blagostanje!

Zdravko.

O nagonu.

(Spisal **Franjo Gabršek**.)

(Dalje in konec.)

Kar občudujemo pri živalih kot umeteljni nagon, še nikakor ni ono, kar označujemo z besedo umetelnost. Bučela napravlja svoje stanice jako čedno, pa vedno jednako, prilepljuje drugo nad drugo, vedno več in več, združi jih v satovje, napolni jih s hrano za mlado zalego, pa niti prvo niti drugo ne kaže razuma, vse je le prirodni nagon, nekaj nezavestno storjenega, nekaj, k čemer je žival prisilil nek notranji pritisk.

Pajek pléte pajčevino, katere razmerje je tako lepo uredjeno, da bi človek mislil, da jo je sè šestilom umeril in vse podrobnosti matematično izračunal. Pri tem delu naprede pajek najprej tri zeló močne glavne niti, tako svitle in tako gladke, da solnčne žarke popolnem odbijajo in se zavoljo tega tudi ne razgrejejo; in ker divna uglajenost teh niti zabranjuje, da ne morejo popolnem vsrkati solnčnih žarkov, zato se celó v ognjišči leče predmetnice kacega daljnogleda ne sogrejejo. Na te niti pritrdi povprečne nitke, katere so tudi zeló močne, po vrhu pa naplête še ostale prečke svojega kolesa. Vse te prečke so si podobne ter so gladke in svitle; od napetih niti do srede pajčevine so skoraj pod enacimi ostrimi koti nagujene.

Ko je to končano, naprede pajek obširno zavojito (spiralno) črto, katero šest- do osemkrat navije in ž njo vse prečke zveže. To pa še ni njegova mreža, to je še le lestvica, katero osnuje, da more potem z njeno pomočjo mrežo prestí. Zdaj še le začénja v resnici mrežo ali pajčevino prestí in sicer tako, da hodi preko obširne zavojice in mej tem mnogo ožjo zavojito črto črez prečke vleče; vsako nit te črte prevleče s ptičjim limom, da se vidi, kakor bi bile posute z dolgo vrsto svitlih biserov. Ta lim je neizrečeno lepljiv. Z močnim večalom se morejo ti biseri različno videti; in ravno na njih obvisé komarji in obadi, če prav so zadnji precej veliki in krepki. Ker pa se ho-